

ÉLŐ TÖRTÉNELEM

1918. december 1.

December 1-én ünnepeltük 55. évfordulóját a gyulafehérvári Nemzeti Gyűlésnek, amely elhatározta Erdély egyesülését Romániával. A nagy történelmi eseményről sokan és sokféle módon írnak; Bányai László *Pe fâgașul tradițiilor frăgești* című tanulmánykötetéből lefordított részletünk sajátos szemszögből világítja meg e kérdést: rámutat, hogy a Nemzeti Gyűlésen elhangzott beszédek, a megfogalmazott dokumentumok haladó szellemű elveket hangoztattak, s ugyanakkor a román nép és a nemzetiségek egymás mellett élésének, a társadalmi haladásért vívott közös harc új elveinek és gyakorlatuknak ígéretét is tartalmazták.

Hogy Erdély román lakossága kinyilváníthassa szabad akaratát, a központi Román Nemzeti Bizottság elhatározta, hogy 1918. december elsejére összehívja a Nemzeti Gyűlést Gyulafehérvárra.

A régi Románia kormánykörei azt sugalmazták, hogy az egyesülés kimondása bizonyos általános demokratikus elvek hangoztatása mellett ne kapcsolódjék politikai föltételekhez, s ugyanakkor tegyen bizonyosságot a Hohenzollern-dinasztia iránti lojalitásról. Ezzel szemben a központi Román Nemzeti Bizottság az egyesülési nyilatkozat tervezetébe konkrét társadalmi és politikai követeléseket is beiktatott, és széles körű vita nyomán úgy látta jónak, hogy ne tegyen említést „királyság“-ról és „dinasztiá“-ról.

A gyulafehérvári Nemzeti Gyűlés plénumát megelőző munkástanácskozás forradalmár elemeinek óhaja az volt, hogy „Romániát teljes mértékben demokratizálják, és királyságból népi köztársasággá alakítsák át“.

A munkásküldöttek és más haladó szelleműek kérésére a Nemzeti Gyűlés nyilatkozattervezetébe széles körű demokratikus átalakulások véghezvitelére vonatkozó előírásokat vettek fel.

Gyulafehérvár falai alatt, a fennsíkon, amelyet Horea mezejének is neveznek, több mint 100 000 résztvevő gyűlt egybe, nagy többségük paraszt volt. Az Erdély minden sarkából jött népi küldöttek között 10 000 munkás is érkezett — majdnem minden fontosabb ipari központ képviselőjében —, akik nemzetiszínű szalagokkal díszített vörös lobogók alatt vonultak föl. A fölvonulók között magyar és német munkások is voltak.

A tulajdonképpeni gyűlés, amely arra hivatott, hogy Erdély jövőjét illetően határozzon, 1228 hivatalos küldöttből állt, akiknek több mint fele választott megbízott, a többiek pedig kulturális, társadalmi és egyházi jellegű szervezetek képviselőiként vettek részt.

Beszédében Vasile Goldiș, aki a politikai jelentést és a határozattervezetet előterjesztette, rámutatott: „kötelesség [...], hogy biztosítsuk minden együttélő népnek és egyénnek [...] ugyanazokat a jogokat és kötelezettségeket.”

A szocialisták küldöttsége, miközben támogatta az egyesülést, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a román munkások továbbra is fenn akarják tartani osztálykapcsolataikat a magyar proletariátussal.

Az 1918. december elsején megszavazott nyilatkozat előírta, hogy az alakulógyűlés a következő alapelvekre építi föl a létrejövő új román államot: 1. teljes szabadság és nemzeti egyenlőség az együttélő nemzetiségeknek, anyanyelvű oktatás és közigazgatás, a nemzeti kisebbségek arányos képvisellete a képviselőházban és közigazgatásban; 2. szabadság és egyenlőség valamennyi vallásfelekezet számára; 3. egyenlő és titkos szavazás, szavazati jog minden 21. évét betöltött állampolgár, férfiak és nők számára a parlamenti, megyei és községi választásokon; 4. sajtó-, szervezkedési és gyülekezési szabadság; 5. földreform; 6. a munkásság széles körű jogainak törvénybeiktatása.

A nyilatkozat elfogadása után a gyulafehérvári Nemzeti Gyűlés kijelölte a 212 főből álló Nagy Nemzeti Tanács tagjait.

December másodikán tartott első ülésén a Nagy Nemzeti Tanács 15 tagú bizottságot választott, amely a következő nevet vette föl: Erdély, Bánság és a magyarországi románlakta tartományok Kormányzótanácsa (Erdélyen az egykori erdélyi fejedelemség területét értették). A Szebenben székelő Kormányzótanács Románia központi kormányának alárendelten egy átmenetileg autonóm tartomány kormányának teendőit látta el.

A románság állami egysége a néptömegek forradalmi harca révén jött létre, de a nemzeti mozgalom burzsoá többségű vezetősége teremtette körülmények között, s ily módon az egyesülés nem jelezhetette ugyanakkor a polgári-földesúri monarchia rendszerének megdöntését is.

A gyulafehérvári gyűlés erős visszhangot keltett Erdély magyar és német lakossága köreiben. E tartomány magyar és német haladó szellemű elemei a román nép oldalán keresték a demokratikus fejlődés kibontakozásának útját.

A Moldvából érkező román csapatok incidens nélkül vonultak át november végén és december elején a Székelyföldön. Erdély magyar dolgozói nem voltak hajlandók továbbra is vérüket ontani az egykori magyar uralkodó osztályok érdekeiért.

1919. január 2-án a Szász Nemzeti Tanács tudomásul veszi, hogy „a román nép küldötteinek gyulafehérvári gyűlése csatlakozott a román államhoz”. Hogy teljesebben kifejtse álláspontját, a Szász Nemzeti Tanács január 8-án Medgyesre egybehívja a bővített ülést, amely a következő határozatot szavazza meg: „Tekintetbe véve Erdély egyesülését Romániával, abban a meggyőződésben, hogy ez világraszóló esemény, az erdélyi szász nép, az önrendelkezés elve alapján, támogatja Erdély egyesülését Romániával.”

Nyomban azután, hogy a francia csapatok 1919. július 19-én távoztak a Bánságból, és a békeértekezlet megvonta Románia és Jugoszlávia közt a határt, augusztus 10-én Temesváron összeült a sváb lakosság gyűlése, és határozatot intézett a Kormányzótanácsához, amelyben hasonlóképp támogatta Erdély — beleértve a Bánságot is — egyesülését Romániával.

A nacionalisták mindenféle kútmérgezése ellenére az erdélyi magyarság és némettség tömegeinek és a román népnek a törekvései megegyeztek: demokratikus rendszer létrehozása és a nemzeti jogegyenlőség valóra váltása; mindezt Gyula-

fehérváron nyilatkozatba foglalták. Az általános demokratikus, valamint az együttélő nemzetiségekre vonatkozó elvek kinyilatkoztatása a Nemzeti Gyűlés határozatában ösztönzésül szolgált — nemzetiségre való tekintet nélkül — a néptömegeknek Románia demokratikus átalakításáért vívott harcában.

Bányai László

Józsa Béla

Józsa Béla, aki kommunista meggyőződését életénél is drágább kincsnek tartotta, a Román Kommunista Pártban nevelkedett és edződött forradalmárrá.

1898. december 4-én született a Székelyudvarhelytől nem messze eső Hodgyán, kilencgyermekes, szegénysorsú napszámos-ácsmunkás családban. Itt járta ki az elemi iskola osztályait, tanulgatta apja oldalán a fűrész-faragást, nyaranként pedig a pásztorokodást. 1912-ben, a falu öreg tanítójának biztatására az udvarhelyi agyagipari szakiskolába írtatták be. De itt sem volt könnyű a dolga. Tandíját és kosztját magának kellett előteremtenie, szolgai munkákkal.

A nélkülözések, a szolgai sors megalázottsága már fiatal éveiben fölismerette vele a társadalmi igazságtalanságok okait. Alig 18 éves ifjúember, mikor Hercegovina lövészárkaiban forradalmárokkal kerül kapcsolatba. Tőlük hall először a dolgozók jövőjéről, osztályharcáról, forradalomról, olyan kérdésekről, amelyek döntő módon befolyásolták életének további folyását. Amit a forradalomról hallott, rövidesen át is éli, részesévé válik. Mint annyi sok romániai honfitársa, a magyarországi Tanácsköztársaság védelmére kel. De kezéből nemsokára kiütik a fegyvert a régi rend felülkerekedett urai, s ő fájdalmas tapasztalatokkal tér haza.

Előbb Kolozsvárra költözött szüleinél állapodott meg, s hogy megélhessen, régi mestersége mellé kitanulta az épületasztalossgot is. Aztán a munkanélküliség elűzte hazulról, Bukarestben és Galacon vállalt munkát, majd visszatért Kolozsvárra, hogy rövid idő múlva ismét Galacra kerüljön. A hajógyári kommunisták indították el a szervezett mozgalom útján, ők segítették ahhoz, hogy Kolozsváron megtelepedve, a Román Kommunista Párt tagjává váljék.

Ettől kezdve lángoló tevékenység egész élete. Tanít szavaival, tanít írásaival, de legfőképpen forradalmi lelkesedéssel ötvözött, mélyen humanista magatartásával, realista látásmódjával és elvszerű kritikai szellemével. Az évek során egyre megtisztelőbb, sokoldalú egyéniségének nemes vonásait a maguk teljességében és összetettségében kibontakoztató feladatokat kapott a kommunista párttól. Részt vett a szakszervezeti tevékenység megerősítésében, majd a párt illegálisba kényszerítése után a Vörös Segélyben vállalt munkát. Ott van azok között, akik 1928-ban Kolozsváron megalapítják a Román Munkássegély Területi Központját, a kölcsönös segélynyújtás, az osztályszolidaritás szervezetét.

Józsa Béla négy éven át volt a kolozsvári Munkássegély titkára, s ennek keretében az egyik kezdeményezést a másik után indította útjára. Ingyenes népkönyvtárakat, orvosi rendelőket állítottak fel, napközi otthonokban, nyári üdülőtáborokban gondoskodtak a proletárgyermekek egészséges fejlődéséről. Ruhanevét, lábbelit, gyógyászati eszközöket juttattak a nélkülözőknek, hogy valamelyest enyhítsenek nyomorúságos helyzetükön. Betűvető tanfolyamok szervezésével, könyvterjesztéssel segítették azokat, akiknek nem nyílt lehetőségük a tanulásra.